

DOI [https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31\(60\)-173-188](https://doi.org/10.58442/3041-1831-2025-31(60)-173-188)
УДК 378.147:811.111'243:339.543

Мельник Олена Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства
Державного податкового університету.
Ірпінь, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-8704-3326>
melnik1212@outlook.com

БІЛІНГВАЛЬНЕ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН МИТНОГО СПРЯМУВАННЯ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. У статті висвітлено законодавчі засади білінгвального викладання у закладах вищої освіти України, що створюють правове підґрунтя для впровадження викладання немовних дисциплін державною й іноземною мовами, зокрема можливість викладання однієї або декількох дисциплін двома чи більше мовами та проведення контрольних заходів англійською мовою. Встановлено, що взаємодоповнення національних законодавчих можливостей щодо двомовного викладання та положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо освітнього й митного співробітництва, набуває особливого значення в умовах застосування Нової комп'ютеризованої транзитної системи та поглиблення міжнародної взаємодії. Проаналізовано підходи до трактування білінгвізму в науковій літературі, зокрема розуміння його сутності та використання принципу комплементарності. Представлено основні способи формування білінгвізму, які виходять за межі традиційного вивчення мов та є взаємодоповнювальними: використання двох мов від початку викладання немовних дисциплін; розвиток грамотності рідною й іноземною мовами; застосування сучасних технологій для роботи з інформаційними ресурсами двома мовами. Визначено основні виклики впровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування, які стосуються навчально-методичного забезпечення, особливостей підготовки викладачів, проблем перехресного вступу та специфіки заочної форми навчання. Підкреслено, що ключовим викликом є відсутність підручників та навчальних посібників з дисциплін митного спрямування двома мовами, що частково компенсується через використання конспектів лекцій, методичних вказівок та рекомендацій, а також автентичних

матеріалів мовою оригіналу. Наголошено на нестачі фахівців, які поєднують володіння глибокими знаннями у сферах міжнародної торгівлі та митної справи з вільним володінням англійською мовою для проведення занять двома мовами, що ускладнюються неможливістю закладів вищої освіти оновлювати викладацький склад відповідно до потреб білінгвального викладання. Акцентовано увагу на труднощах упровадження білінгвального викладання в умовах перехресного вступу, оскільки здобувачі часто не мають знань у сферах міжнародної торгівлі та митної справи, які набуваються під час навчання на бакалавраті. Звернено увагу на специфіку заочної форми навчання, де обмежено кількість аудиторних годин та великий обсяг самостійної роботи здобувачів сильно звужують можливості застосовувати весь мовний репертуар.

Ключові слова: білінгвальне викладання; митна справа; міжнародна торгівля; дисципліни митного спрямування; навчально-методичне забезпечення; підготовка викладачів.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. В умовах активної інтеграції України до європейського освітнього та митного простору білінгвальне викладання дисциплін митного спрямування стає важливим чинником якісної підготовки фахівців. Зростання обсягів зовнішньоекономічної діяльності та розширення міжнародного митного співробітництва вимагають від випускників закладів вищої освіти здатності ефективно виконувати трудові функції як державною, так і англійською мовами. Приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту, запровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи та поглиблення співпраці з митними адміністраціями інших держав створюють нові вимоги до організації освітнього процесу. Це зумовлює необхідність дослідження основних викликів упровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування задля забезпечення якісної підготовки фахівців для роботи у сферах міжнародної торгівлі та митної справи.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Вагомий внесок у розуміння сутності білінгвізму зробили такі дослідники, як У. Вайнрайх (U. Weinreich), Ф. Гросжан (F. Grosjean) й інші вчені. Серед публікацій, у яких розглядалися питання білінгвізму та білінгвального викладання знаходимо праці таких зарубіжних авторів, як К. Бейкер (C. Baker), Ч. Вада (C. Wada), Б. Джонс

(B. Jones), С. Джуліус (S. Julius), Дж. Льюїс (G. Lewis), Д. Мадрид (D. Madrid), К. Склафані (C. Sclafani), Т. Скутнаб-Кангас (T. Skutnabb-Kangas) і українських науковців С. Бабія, Ю. Бабчука, С. Ситняківської та багатьох інших учених. Водночас проблеми білінгвального викладання дисциплін митного спрямування залишаються мало дослідженими.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності білінгвального викладання дисциплін митного спрямування та визначенні основних викликів його впровадження.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

- проаналізувати нормативно-правові засади білінгвального викладання у закладах вищої освіти України;
- розкрити сутність білінгвізму в контексті підготовки фахівців для роботи у сферах міжнародної торгівлі та митної справи;
- визначити основні виклики впровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Загальновідомо, що поняття білінгвізму в науковій літературі має різні трактування. У дослідженні взято за основу визначення У. Вайнрайха (U. Weinreich), який розглядав білінгвізм як «практику попереминого використання двох мов» [11]. Таке трактування доповнюється принципом компліментарності Ф. Гросжана (F. Grosjean), згідно з яким білінгви використовують різні мови для різних цілей, у різних сферах життя та комунікативних ситуаціях [12]. У контексті дослідження білінгвальне викладання дисциплін митного спрямування розглядається через призму функціонального використання української мови як державної й англійської мови як мови міжнародного ділового спілкування.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення мети дослідження використано теоретичні методи наукового пізнання: аналіз нормативно-правової бази та наукової літератури для обґрунтування необхідності білінгвального викладання дисциплін митного спрямування, систематизацію підходів до трактування білінгвізму, узагальнення досвіду впровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування для визначення основних викликів такого впровадження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Володіння іноземними мовами є невід'ємною складовою професійної компетентності сучасних фахівців із вищою освітою, що набуває особливої значущості в умовах швидких темпів зростання обсягів міжнародної торгівлі та розширення міжнародного співробітництва з питань митної справи. У сучасному світі загальноновизнаною *lingua franca* стала англійська мова, а її домінуюча роль у міжнародному бізнесі обумовила статус цієї мови як універсального засобу ділового спілкування. В українських закладах вищої освіти викладання більшості фахових дисциплін традиційно здійснюється державною мовою, що обумовлено як історичними, так і соціальними чинниками розвитку національної системи вищої освіти.

Згідно зі статтею 48 «Мова освітнього процесу в закладах вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» [1], статтею 7 «Мова освіти» Закону України «Про освіту» [2] та Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3], використання української мови в освітньому процесі є обов'язковим. Водночас, «у закладах освіти відповідно до освітньої програми можуть викладатися одна або декілька дисциплін двома чи більше мовами» [2]. Заклади вищої освіти можуть приймати «рішення про викладання однієї, кількох або всіх дисциплін, виконання індивідуальних завдань та проведення контрольних заходів англійською мовою» [1]. Законодавче закріплення можливості двомовного викладання дисциплін створює правове підґрунтя для впровадження викладання немовних дисциплін державною й іноземною мовами – білінгвального викладання.

Можливість такої організації освітнього процесу узгоджується з положеннями глави 23 «Освіта, навчання та молодь» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. У документі зазначається, що сторони, «повною мірою поважаючи обов'язки щодо змісту викладання та організації освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття», прагнуть до активізації співробітництва в галузі освіти, зокрема вищої. Угода визначає пріоритетними напрямками модернізацію системи вищої освіти й «підвищення якості та важливості вищої освіти» [4] задля забезпечення конкурентоспроможності випускників на міжнародному ринку праці.

Положення глав 2 «Засоби захисту торгівлі» та 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» цієї Угоди повністю присвячені захисту й сприянню торгівлі між Україною та Європейським Союзом (ЄС), а також митним

питанням [4], а їх реалізація веде до активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні та поглиблення міжнародного митного співробітництва. Ґрунтуючись на європейській практиці багатомовної освіти, закріплених в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Додатковий том (2020) (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume, CEFR) [5], і враховуючи використання в європейських інституціях англійської, німецької та французької мов як робочих, доцільним є запровадження у профільних закладах вищої освіти, що готують фахівців для митних органів і підприємств зовнішньоекономічної діяльності, як мінімум двох мов викладання професійних дисциплін – української і англійської, що дасть можливість випускникам більш ефективно виконувати трудові функції.

Взаємодоповнення національних законодавчих можливостей щодо двомовного викладання та положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо освітнього й митного співробітництва стає особливо важливим, зважаючи на те, що основою функціонування ЄС є Митний союз. Обов'язковою умовою для всіх країн-кандидатів на вступ до ЄС є запровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (New Computerized Transit System, NCTS), міжнародне застосування якої розпочалось в нашій державі 1 жовтня 2022 року. В авторському дослідженні сутності та перспектив використання NCTS [6] розкрито, що ця система функціонує як ІТ-інструмент реалізації безперервної електронної комунікації між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності та митницею і митницями різних держав між собою через центральний домен у Брюсселі. Запровадження NCTS пришвидшує транзитні процедури та підвищує їх ефективність і безпеку. На сьогодні NCTS застосовується у тридцяти шести країнах-учасниках Конвенції про процедуру спільного транзиту [7], [8], серед яких двадцять сім країн-членів ЄС, чотири країни Європейської асоціації вільної торгівлі (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія), а також Північна Македонія, Сербія, Велика Британія, Туреччина та Україна. Такий масштаб міжнародної взаємодії завдяки NCTS між великою кількістю країн свідчить про необхідність білінгвального викладання фахових дисциплін для підготовки фахівців митних органів і підприємств зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, взаємодоповнення національних законодавчих можливостей щодо викладання державною і англійською мовою та положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо співробітництва з питань освіти, міжнародної торгівлі та митної справи, разом із активізацією зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні і міжнародним застосуванням нашою державою NCTS, переконливо демонструє потребу в

білінгвальному викладанні професійних дисциплін, серед яких особливе місце у підготовці фахівців для роботи у сферах міжнародної торгівлі та митної справи посідають дисципліни митного спрямування.

Обґрунтувавши необхідність упровадження у профільних закладах вищої освіти, що готують фахівців для митних органів і підприємств зовнішньоекономічної діяльності, використання двох мов як засобу викладання фахових дисциплін, доцільно уточнити сутність білінгвізму в контексті дослідження, оскільки його трактування визначає особливості такого викладання. Вивчення наукових джерел засвідчує різноманітність підходів до трактування поняття білінгвізму. Погоджуємося з японською науковицею Ч. Вада (С. Wada), яка, спираючись на ґрунтовні праці Т. Скутнаб-Кангас (Т. Skutnabb-Kangas), робить висновок, що сучасні автори формулюють визначення білінгвізму відповідно до власних дослідницьких цілей. У цьому сенсі кожне трактування відображає специфіку конкретної галузі знань та містить певний суб'єктивний компонент, а його зміст залежить від конкретного аспекту вивчення білінгвізму, який обирається як критерій [9].

Загальноприйнятим на сьогодні вважається визначення У. Вайнрайха (U. Weinreich) [10], який розглядав білінгвізм як «the practice of alternately using two languages» [11]. Англійське слово «alternately» не має точного відповідника в українській мові – його можна перекласти як «поперемінно», «почергово» або «змінюючи один одного». У дослідженні обрано варіант «практика поперемінного використання двох мов», оскільки він найкраще передає ідею гнучкого переходу між мовами. Запропоноване в основоположній праці 1953 року, це трактування залишається актуальним, підкреслюючи здатність переходити з однієї мови на іншу залежно від ситуації спілкування. Такий підхід особливо цінний в умовах активізації міжнародної торгівлі та міжнародного митного співробітництва, де ефективне виконання фахівцями митних органів і підприємств зовнішньоекономічної діяльності своїх функцій передбачає поперемінне, почергове використання державної й англійської мов, змінюючи одну на іншу.

Через понад сімдесят років один із найвідоміших у світі дослідників білінгвізму Ф. Гросжан (F. Grosjean), розвиваючи класичне розуміння білінгвізму як здатності до поперемінного використання мов, акцентує увагу на механізмах перемикання між двома мовами залежно від контексту та співрозмовника. Поділяємо думку науковця, який прагне спростувати поширені в минулому погляди, зокрема, що білінгви повинні однаково добре володіти двома мовами [12]. Його погляди узгоджуються з положеннями посібника Ради Європи «Від мовного розмаїття до багатомовної освіти: керівництво із розробки мовної освітньої політики в

Європі» («From linguistic diversity to plurilingual education: guide for the development of language education policies in Europe»), згідно з якими людина вважається білінгвом, якщо вона має певний рівень компетентності («a degree of competence») у двох мовах. Англійське словосполучення «a degree of competence» не має точного відповідника в українській мові – його можна перекласти як «певний рівень компетентності», «будь-який рівень компетентності» або «достатній рівень компетентності». У дослідженні обрано варіант «певний рівень компетентності», оскільки він найточніше передає закладену в оригіналі ідею наявності компетентності в двох мовах без її конкретизації та враховує, що цей рівень визначається відповідно до очікувань конкретного суспільства [13]. Ф. Гросжан у своїх багаторічних дослідженнях переосмислює значення рівня володіння мовами та формулює принцип комплементарності, спираючись на функціональне призначення кожної з мов: білінгви зазвичай використовують різні мови для різних цілей, у різних сферах життя та комунікативних ситуаціях [12]. Такий принцип повністю відповідає реаліям роботи фахівців митних органів і підприємств зовнішньоекономічної діяльності, які застосовують державну мову для внутрішньої документації та комунікації, а англійську – для міжнародної взаємодії.

З урахуванням вищевикладеного, у межах дослідження білінгвізм розглядається передусім через призму функціонального використання мов у роботі у сферах міжнародної торгівлі та митної справи, а саме: української мови як рідної та державної й англійської мови як іноземної та мови міжнародного ділового спілкування.

Наукові джерела свідчать, що досягти білінгвізму можна завдяки комплексному підходу, який виходить за межі традиційного вивчення мов. З-поміж багатьох ефективних способів формування білінгвізму в контексті роботи виокремлено три найбільш релевантні, які є взаємодоповнюючими [14]. Одним із таких способів є використання двох мов від початку викладання немовних дисциплін, спираючись на вже сформовану в процесі мовної підготовки іншомовну компетентність здобувачів освіти, що створює сприятливе середовище для гнучкого переходу між ними, де здобувачам дозволяється обирати мову в умовах поступового ускладнення завдань та урізноманітнення ситуацій спілкування на заняттях. Це дає змогу свідомо й цілеспрямовано використовувати весь їх мовний репертуар (translanguaging) та поступово розширювати використання іноземної мови в процесі викладання таких дисциплін [14], [15]. Наступний спосіб полягає у розвитку грамотності рідною й іноземною мовами (biliteracy) [14]. Такий розвиток ґрунтується на вже набутих здобувачами навичках академічного

читання та письма. Він відбувається через поступове збільшення частки іноземної мови у завданнях та, зрештою, роботі з текстами мовою оригіналу. Ще одним способом є застосування сучасних технологій, які розширюють доступ здобувачів освіти до інформаційних ресурсів двома мовами. Використання функцій миттєвого перекладу та пояснень складних понять з розкриттям їхнього контекстуального значення в інтерактивному режимі реального часу суттєво посилює практичну спрямованість підготовки здобувачів: вони можуть отримувати інформацію та матеріали однією мовою, а опрацьовувати її іншою або безпосередньо працювати з джерелами мовою оригіналу. Інтеграція використання всього мовного репертуару здобувачів освіти, розвитку їхньої грамотності двома мовами та відповідного застосування сучасних технологій сприяє формуванню особистостей білінгвів.

Застосування описаних способів у процесі білінгвального викладання дисциплін митного спрямування є ключовою умовою формування мовної складової професійної компетентності відповідних фахівців, що, своєю чергою, забезпечує ефективне виконання ними трудових функцій у митних органах і на підприємствах зовнішньоекономічної діяльності. Принципово важливою у цьому контексті є позиція С. Ситняківської, обґрунтована у її докторській дисертації на тему «Теорія і методика підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в університетах», про те, що «оскільки метою білінгвальної освіти не є довести рівень володіння студентами іноземною мовою до володіння рідною, а лише розвинути білінгвальну професійну комунікативну компетентність, за такої умови рівень володіння іноземною мовою може бути нижчим, ніж рівень володіння рідною мовою» [16]. Дотримання цієї позиції створює сприятливі умови для білінгвального викладання фахових дисциплін, оскільки не вимагає однаково досконалого володіння двома мовами, а орієнтоване на інтеграцію та підтримку кожного здобувача вищої освіти. На початку ж роботи у сферах міжнародної торгівлі та митної справи у більшості випадків достатнім є функціональне використання англійської мови. Таке володіння мовами відповідає загальноновизнаній тезі про те, що «різні мови, як правило, використовуються для різних видів діяльності» [13] та сучасними ідеями Ф. Гросжана.

Найкращі умови для білінгвального викладання дисциплін митного спрямування складаються на магістерському рівні, з огляду на те, що здобувачі вже мають знання у сферах міжнародної торгівлі та митної справи, набуті під час навчання на бакалавраті, та іншомовну компетентність, сформовану в процесі мовної підготовки на обох рівнях вищої освіти. Водночас упровадження такого викладання супроводжується

низкою викликів, основні з яких стосуються навчально-методичного забезпечення, особливостей підготовки викладачів, проблем перехресного вступу та специфіки заочної форми навчання.

Навчально-методичне забезпечення дисциплін митного спрямування, що викладаються українською і англійською мовами, постає одним із ключових викликів упровадження. Обов'язковою умовою такого викладання є робоча програма навчальної дисципліни [17]. Крім неї, для використання всього мовного репертуару здобувачів вищої освіти, розвитку їхньої грамотності двома мовами та застосування сучасних технологій для роботи з інформацією та матеріалами мовою оригіналу необхідні документи і форми навчально-методичного забезпечення, які б не тільки виходили зі специфіки міжнародної торгівлі та митної справи, а й сприяли успішному вивченню професійних дисциплін українською і англійською мовами. Головною проблемою є відсутність підручників та навчальних посібників з дисциплін митного спрямування двома мовами. Наявні друковані й електронні наукові та навчально-методичні видання, хоча й використовуються в процесі білінгвального викладання, не дають змоги застосовувати весь мовний репертуар здобувачів та розвивати їхню грамотність двома мовами. В умовах відсутності підручників та навчальних посібників з дисциплін митного спрямування двома мовами, навчально-методичне забезпечення таких дисциплін здійснюється за рахунок конспектів лекцій, методичних вказівок та рекомендацій для проведення семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи й інших матеріалів українською і англійською мовами. Варто зауважити, що підготовка та використання зазначених документів ускладнена необхідністю частого оновлення їх змісту, причому двома мовами, відповідно до постійних змін у митному законодавстві та правовому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Значною мірою дефіцит навчально-методичного забезпечення дисциплін митного спрямування, що викладаються українською і англійською мовами, компенсується через використання загальнодоступних нині технологій, які не лише забезпечують доступ до інформаційних ресурсів двома мовами, а й підвищують ефективність роботи з автентичними матеріалами мовою оригіналу, такими як документи Ради Митного Співробітництва, митне законодавство провідних країн світу, офіційні сайти митних адміністрацій різних держав тощо. Однак їх використання супроводжується труднощами, оскільки автентичні матеріали, що створені для професійної діяльності, містять складну термінологію та специфічні мовні конструкції, що ускладнює їх розуміння здобувачами й потребує додаткових роз'яснень. Важливо зазначити, що підготовка фахівців для роботи у сферах міжнародної торгівлі

та митної справи неможлива без використання спеціалізованого програмного забезпечення, зокрема програмних продуктів, які використовуються в роботі митних органів, і програм для ведення зовнішньоекономічної діяльності. Використання такого програмного забезпечення у навчально-тренувальному середовищі створює сприятливі умови як для формування навичок роботи з ним, так і для гнучкого переходу між двома мовами під час цієї роботи, оскільки інтерфейси та документація ряду програмних продуктів, які використовуються у роботі митних органів, і програм для ведення зовнішньоекономічної діяльності, доступні лише англійською мовою. Водночас застосування такого програмного забезпечення має технічні обмеження, адже передбачає його встановлення та регулярне оновлення. Це створює додаткове навантаження на заклади вищої освіти, які не завжди мають змогу забезпечити доступ до необхідних програмних продуктів та їхню технічну підтримку.

Наступним важливим викликом упровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування є особливості підготовки викладачів. Головна проблема полягає у нестачі фахівців, які поєднують володіння глибокими знаннями у сферах міжнародної торгівлі та митної справи з вільним володінням англійською мовою для проведення лекцій, семінарських занять, організації самостійної та індивідуальної роботи українською і англійською мовами. Результати досліджень свідчать, що заклади вищої освіти не завжди спроможні оновлювати викладацький склад відповідно до потреб білінгвального викладання. Натомість вони змушені забезпечувати фахові дисципліни, що викладаються державною і англійською мовами, викладачами, які вже працюють у закладі [18]. Водночас питання професійного розвитку таких викладачів здебільшого залишається поза увагою, що призводить до того, що вони нерідко виявляються недостатньо підготовленими до викладання фахових дисциплін двома мовами.

Додаткові труднощі у впровадженні білінгвального викладання створює перехресний вступ, оскільки здобувачі часто не мають знань у сферах міжнародної торгівлі та митної справи, які набуваються під час навчання на бакалавраті. Це ускладнює засвоєння відповідного матеріалу двома мовами на магістратурі. Подібні виклики постають і на заочній формі навчання, де обмежено кількість аудиторних годин та великий обсяг самостійної роботи сильно звужують можливості застосовувати весь мовний репертуар. Зазначені виклики ускладнюють розроблення навчально-методичного забезпечення та посилюють навантаження на викладачів у процесі впровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

У результаті проведеного дослідження встановлено необхідність білінгвального викладання дисциплін митного спрямування, що обумовлено взаємодоповненням національних законодавчих можливостей щодо викладання державною і англійською мовами та положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо співробітництва з питань освіти, міжнародної торгівлі та митної справи.

Обґрунтовано доцільність використання цих двох мов як засобу викладання через призму функціонального підходу до білінгвізму, що не вимагає однаково досконалого володіння мовами, а орієнтований на інтеграцію та підтримку кожного здобувача вищої освіти.

Визначено основні виклики впровадження білінгвального викладання дисциплін митного спрямування: відсутність підручників та навчальних посібників двома мовами, нестача фахівців, які поєднують глибокі знання у сферах міжнародної торгівлі та митної справи з вільним володінням англійською мовою, специфіка роботи в умовах перехресного вступу та особливості організації освітнього процесу на заочній формі навчання.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка навчально-методичного забезпечення білінгвального викладання дисциплін митного спрямування, зокрема створення підручників та навчальних посібників двома мовами, а також визначення шляхів професійного розвитку викладачів для забезпечення викладання фахових дисциплін українською і англійською мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] Верховна Рада України. (2017, Верес. 05). Закон № 2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- [2] Верховна Рада України. (2014, Лип. 01). Закон № 1556-VII «Про вищу освіту». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- [3] Верховна Рада України. (2019, Квіт. 25). Закон № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
- [4] Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, *Official Journal of the*

European Union, L 161/3, 2014. [Online]. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L.2014.161.01.0003.01.ENG>

Application date: January 21, 2025.

- [5] Common european framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. Strasbourg, 2020. [Online]. Available: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> Application date: January 21, 2025.
- [6] О. Мельник, «Нова комп'ютеризована транзитна система: сутність та перспективи», *Економіка та суспільство*, № 59, 2024. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-38>
- [7] Convention on a common transit procedure. 1987. [Online]. Available: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:01987A0813\(01\)-20171205](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:01987A0813(01)-20171205) Application date: January 21, 2025.
- [8] Union and Common Transit. [Online]. Available: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-procedures-import-and-export/what-customs-transit/union-and-common-transit_en Application date: January 21, 2025.
- [9] C. Wada, «Bilingualism: A Research Perspective», *The Bulletin of St. Margaret's*, № 38, pp. 59–71, 2006. https://doi.org/10.20707/stmlib.38.0_59
- [10] Ю. Бабчук, С. Бабій, «Білінгвізм як соціо-культурне явище», *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, т. 1, № 62, с. 17-19, 2023. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.1.4>
- [11] U. Weinreich, *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York, USA: Linguistic Circle of New York, 1953. <https://doi.org/10.1515/9783110802177>
- [12] F. Grosjean, *On Bilinguals and Bilingualism*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2024. <https://doi.org/10.1017/9781009210409>
- [13] *From linguistic diversity to plurilingual education: guide for the development of language education policies in Europe*. Language Policy Division: DGIV, Council of Europe, Strasbourg, 2007. [Online]. Available: <https://rm.coe.int/16806a892c> Application date: January 21, 2025.
- [14] C. Sclafani, «Strategies for Educators of Bilingual Students: A Critical Review of Literature», *International Journal of Education & Literacy Studies*, vol. 5,

- no. 2, pp. 1–8, 2017. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.5n.2p.1>
- [15] G. Lewis, B. Jones, C. Baker, «Translanguaging: origins and development from school to street and beyond», *Educational Research and Evaluation: an International Journal on Theory and Practice*, vol. 8, is. 7, pp. 641-654, 2012. <https://doi.org/10.1080/13803611.2012.718488>
- [16] С. Ситняківська, «Теорія і методика підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі в університетах», дис. д-ра наук; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2019.
- [17] Міністерство освіти і науки України. (2018, Лип. 09). *Лист № 1/9-434 «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-434729-18#Text>
- [18] D. Madrid, S. Julius, «Profiles of Students in Bilingual University Degree Programs Using English as a Medium of Instruction in Spain», *Profile: Issues in Teachers' Professional Development*, vol. 22, no. 2, pp. 79–94, 2020. <https://doi.org/10.15446/profile.v22n2.80735>

BILINGUAL TEACHING OF CUSTOMS-RELATED DISCIPLINES: NECESSITY AND MAIN IMPLEMENTATION CHALLENGES

Olena Melnyk,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Customs and Commodity Research State Tax University.
Irpın, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0001-8704-3326>
melnyk1212@outlook.com

Abstract. The article highlights the legislative framework for bilingual teaching in higher education institutions of Ukraine, which provides the legal basis for implementing the teaching of non-language disciplines in both state and foreign languages, particularly the possibility of teaching one or several disciplines in two or more languages and conducting assessments in English. It has been established that the complementarity of national legislative opportunities for bilingual teaching and the provisions of the EU-Ukraine Association Agreement regarding educational and customs cooperation becomes especially significant in the context of implementing the New Computerized Transit System and deepening international interaction. The approaches to interpreting bilingualism in scientific literature have been analyzed, particularly understanding its essence and

applying the principle of complementarity. The main ways of developing bilingualism have been presented, which go beyond traditional language learning and are complementary: using two languages from the beginning of teaching non-language disciplines, developing literacy in both native and foreign languages, applying modern technologies for working with information resources in two languages. The main challenges of implementing bilingual teaching of customs-related disciplines have been identified, which concern teaching and learning materials, specifics of teacher training, issues of cross-entry admission, and peculiarities of part-time education. It has been emphasized that the key challenge is the lack of textbooks and teaching manuals for customs-related disciplines in two languages, which is partially compensated through the use of lecture notes, methodological instructions and recommendations, as well as authentic materials in the original language. It has been emphasized that there is a shortage of specialists who combine deep knowledge in the fields of international trade and customs with fluency in English to conduct classes in both languages. This issue is further complicated by the inability of higher education institutions to update their teaching staff in accordance with the needs of bilingual teaching. Attention has been drawn to the challenges of implementing bilingual education in the context of cross-entry admission, as students often lack prior knowledge in international trade and customs, which is typically acquired at the undergraduate level. The specifics of part-time education have also been highlighted, where the limited number of classroom hours and the significant volume of independent work severely restrict the possibilities of applying the full linguistic repertoire.

Keywords: bilingual teaching; customs; international trade; customs-related disciplines; teaching and learning materials; teacher training.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] Верховна Рада України. (2017, Верес. 05). Закон № 2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
- [2] Верховна Рада України. (2014, Лип. 01). Закон № 1556-VII «Про вищу освіту». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (in Ukrainian).
- [3] Верховна Рада України. (2019, Квіт. 25). Закон № 2704-VIII «Про

забезпечення функціонування української мови як державної». [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (in Ukrainian).

- [4] Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, Official Journal of the European Union, L 161/3, 2014. [Online]. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L.2014.161.01.0003.01.ENG> Application date: January 21, 2025. (in English).
- [5] Common european framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. Strasbourg, 2020. [Online]. Available: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> Application date: January 21, 2025. (in English).
- [6] О. Мельник, «Нова комп'ютеризована транзитна система: сутність та перспективи», Економіка та суспільство, № 59, 2024. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-38> (in Ukrainian).
- [7] Convention on a common transit procedure. 1987. [Online]. Available: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:01987A0813\(01\)-20171205](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:01987A0813(01)-20171205) Application date: January 21, 2025. (in English).
- [8] Union and Common Transit. [Online]. Available: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-procedures-import-and-export/what-customs-transit/union-and-common-transit_en Application date: January 21, 2025. (in English).
- [9] C. Wada, «Bilingualism: A Research Perspective», The Bulletin of St. Margaret's, № 38, pp. 59–71, 2006. https://doi.org/10.20707/stmlib.38.0_59 (in English).
- [10] Yu. Babchuk, S. Babii, «Bilinhvizm yak sotsio-kulturne yavyshche», Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia, t. 1, № 62, s. 17–19, 2023. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2023.62.1.4> (in Ukrainian).
- [11] U. Weinreich, Languages in Contact: Findings and Problems. New York, USA: Linguistic Circle of New York, 1953. <https://doi.org/10.1515/9783110802177> (in English).
- [12] F. Grosjean, On Bilinguals and Bilingualism. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2024. <https://doi.org/10.1017/9781009210409> (in English).

- [13] From linguistic diversity to plurilingual education: guide for the development of language education policies in Europe. Language Policy Division: DGIV, Council of Europe, Strasbourg, 2007. [Online]. Available: <https://rm.coe.int/16806a892c> Application date: January 21, 2025. (in English).
- [14] C. Sclafani, «Strategies for Educators of Bilingual Students: A Critical Review of Literature», *International Journal of Education & Literacy Studies*, vol. 5, no. 2, pp. 1–8, 2017. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijels.v5n.2p.1> (in English).
- [15] G. Lewis, B. Jones, C. Baker, «Translanguaging: origins and development from school to street and beyond», *Educational Research and Evaluation: an International Journal on Theory and Practice*, vol. 8, is. 7, pp. 641–654, 2012. <https://doi.org/10.1080/13803611.2012.718488> (in English).
- [16] S. Sytniakivska, «Teoriia i metodyka pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery na bilinhvalnii osnovi v universytetakh», dys. d-ra nauk; Zhytomyrskyi derzh. un-t im. Ivana Franka. Zhytomyr, 2019. (in Ukrainian).
- [17] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2018, Lyp. 09). Lyst № 1/9-434 «Shchodo rekomendatsii z navchalno-metodychnoho zabezpechennia». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-434729-18#Text> (in Ukrainian).
- [18] D. Madrid, S. Julius, «Profiles of Students in Bilingual University Degree Programs Using English as a Medium of Instruction in Spain», *Profile: Issues in Teachers' Professional Development*, vol. 22, no. 2, pp. 79–94, 2020. <https://doi.org/10.15446/profile.v22n2.80735> (in English).

*Стаття надійшла до редакції
15 лютого 2025 року*

